

A Causal Model of Exercise Behavior of the Elderly in Bangkok Metropolis

Prapaporn Chinuntuya

ABSTRACT

The purpose of this study was to develop a causal model to explain exercise behavior of the elderly including leisure-time and lifestyle exercise. The hypotheses of both models were based on Pender's Health Promotion Model. The participants were three-hundred elderly people living in selected communities care for by health centers in the Bangkok metropolis. Multi-stage random sampling was used to identify the participants. A set of questionnaires were used, composed of Personal Data Form, Social Support for Exercise Questionnaire, Perceived Barriers to Exercise Questionnaire, Perceived Self-Efficacy for Exercise Questionnaire, Commitment to a Plan or Exercise Questionnaire, and Exercise Behavior (YPAS). Data were analyzed using SPSS/PC and LISREL.

The results showed more variance in the leisure-time exercise model than in the lifestyle exercise model. In both models, commitment to a plan of exercise was the best predictor of exercise behavior and acted as an effective mediator variable. In both models social support for exercise had a direct positive effect on exercise behavior as well as an indirect effect through a commitment to a plan of exercise. In the leisure-time exercise model, perceived barriers to exercise had significantly negative direct effect on exercise behavior and a significantly negative indirect effect through a commitment to a plan of exercise. Perceived self-efficacy for exercise had a significantly direct effect on exercise behavior in the leisure-time exercise model while it influenced exercise behavior indirectly through a commitment to a plan of exercise in lifestyle exercise model.

The findings indicated that Pender's HPM can be used for predicting exercise behavior among Thai elderly. The findings lead to testing of nursing interventions for promoting exercise.

แบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมออกกำลังกายของ ผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร

ประภาพร จินันทุยา

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัย การสนับสนุนทางสังคม การรับรู้อุปสรรค การรับรู้สมรรถนะของตนเอง กับพฤติกรรม การออกกำลังกาย กรอบแนวคิดการออกกำลังกายทั้งที่เป็นแบบแผนและไม่เป็น แบบแผนพัฒนามาจากโมเดลการส่งเสริมสุขภาพของเพนเดอร์ (1996) กลุ่มตัวอย่าง คือผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่เป็นเขตรับผิดชอบของศูนย์บริการสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร จำนวน 300 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือในการวิจัยได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล แบบวัดการสนับสนุนทางสังคมด้านการ ออกกำลังกาย แบบวัดการรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกาย แบบวัดการรับรู้ สมรรถนะของตนเองด้านการออกกำลังกาย แบบวัดเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย และแบบวัดพฤติกรรมการออกกำลังกาย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS/PC และ LISREL

ผลการศึกษาพบว่ากรอบแนวคิดพฤติกรรมการออกกำลังกายที่เป็นแบบแผน สามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมการออกกำลังกายได้มากกว่ากรอบ แนวคิดพฤติกรรมการออกกำลังกายที่ไม่เป็นแบบแผน ปัจจัยด้านเจตจำนงต่อแผนการ ออกกำลังกายเป็นตัวทำนายพฤติกรรมการออกกำลังกายที่ดีที่สุด การสนับสนุนทาง สังคมด้านการออกกำลังกายในทั้งสองกรอบแนวคิด สำหรับกรอบแนวคิดการออกกำลัง กายที่เป็นแบบแผน การรับรู้อุปสรรคในการออกกำลังกายมีอิทธิพลโดยตรงทางลบกับ พฤติกรรมการออกกำลังกายและมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย การรับรู้สมรรถนะของตนเองมีอิทธิพลโดยตรงทางบวกกับพฤติกรรมการออกกำลังกาย ในขณะที่กรอบแนวคิดการออกกำลังกายที่เป็นไม่แบบแผน การรับรู้สมรรถนะแห่ง ตนมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย

ผลการศึกษาบ่งชี้ว่าโมเดลการส่งเสริมสุขภาพของเพนเดอร์สามารถทำนาย พฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุไทยได้ดีและควรมีการทดสอบการปฏิบัติการ พยาบาลที่ส่งเสริมหรือปรับพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุต่อไป

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเจริญก้าวหน้าของการดำเนินงานด้านการรักษาพยาบาลและเทคโนโลยีทางการแพทย์ ทำให้ประชาชนมีอายุยืนยาวขึ้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรนี้เป็นผลให้จำนวนผู้สูงอายุไทยเพิ่มสูงขึ้น และผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 80 พบว่ามีโรคประจำตัวที่เป็นเรื้อรังอย่างน้อย 1 โรค ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายการรักษาพยาบาลและความต้องการการดูแลที่มีความเฉพาะกับผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเช่นกัน เนื่องจากผู้สูงอายุมากกว่า 80 % จะมีโรคประจำตัวที่เป็นเรื้อรังอย่างน้อย 1 โรค การส่งเสริมสุขภาพเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ช่วยเพิ่มสุขภาพะที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตสังคม จิตวิญญาณและปัญญาให้กับประชาชนโดยเพิ่มศักยภาพของประชาชนให้สามารถควบคุม และพัฒนาสุขภาพของตน และสามารถปรับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวให้เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุสามารถช่วยเพิ่มระดับคุณภาพชีวิต โดยลดผลกระทบที่เกิดจากความเจ็บป่วยและโรคเรื้อรัง สามารถพึ่งพาตนเองได้ จากการศึกษาภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 70 ป่วยเป็นโรคเรื้อรังอย่างน้อย 1-2 โรค (วาสนา เกื้อนวนษ์, 2540) โรคเรื้อรังที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ ปวดหลัง โรคไขข้ออักเสบ โรคเบาหวาน ดังนั้นโปรแกรมการส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุมิใช่เป้าหมายเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมสุขภาพ ประกอบด้วย การออกกำลังกาย โภชนาการ การจัดการกับความเครียด และป้องกันการบาดเจ็บจากการหกล้ม (WHO, 1998)

การออกกำลังกายเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อสุขภาพของบุคคลตั้งแต่วัยรุ่นจนถึงวัยสูงอายุ (Dishman, et al., 1985; Pender, 1998) จากการศึกษาวิจัยยืนยันว่า การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอมีประโยชน์ทั้งด้านร่างกายและจิตสังคมของผู้สูงอายุ โดยป้องกันและลดโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดความเจ็บป่วยจากโรคเรื้อรัง เช่น โรคกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด ความดันโลหิตสูง ไขมันสูง โรคเบาหวาน กระดูกพรุน และโรคมะเร็ง นอกจากนี้ช่วยให้กล้ามเนื้อแข็งแรง การเคลื่อนไหวของข้อต่อต่าง ๆ ดีขึ้น ช่วยให้ผู้สูงอายุไม่หกล้มง่าย ช่วยควบคุมน้ำหนัก และช่วยลดความเครียด ความวิตกกังวล นอนหลับได้ดีและลดอาการซึมเศร้า และยังช่วยให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมทางสังคมมากขึ้นลดการแยกตัวจากสังคม (Robergs และ Roberts, 1997) ดังนั้นการออกกำลังกายช่วยส่งเสริมการทำหน้าที่ของร่างกายของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้ผู้สูงอายุมีอัตมโนทัศน์ในทางบวกและรู้สึกมีคุณค่าในตนเองมากขึ้น

เพนเดอร์ (Pender, 1996) ได้ระบุชนิดการออกกำลังกายประกอบด้วย 2 ชนิดได้แก่ การออกกำลังกายที่มีรูปแบบ (Leisure-time exercise) และการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ (Lifestyle exercise) การออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ หมายถึง การเคลื่อนไหวออกแรงที่มีความแรงในระดับปานกลางซึ่งสามารถกระทำได้ในชีวิตประจำวันทุกวันหรือเกือบทุกวัน โดยสะสม

ระยะเวลาออกการออกแรงให้ได้อย่างน้อยวันละ 30 นาที ได้แก่ การทำงานบ้าน การเดินขึ้นบันได การทำสวน เป็นต้น ส่วนการออกกำลังกายที่มีรูปแบบ หมายถึง การเคลื่อนไหวออกแรงที่มีรูปแบบ โครงสร้าง และมีการวางแผน โดยเน้นที่ความแรงของกิจกรรม ระยะเวลาและความถี่ ได้แก่ การเล่นกีฬา กิจกรรมนันทนาการและการฝึกฝนออกกำลังกาย

การออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ เป็นกิจกรรมทางเลือกใหม่ของการออกกำลังกายในปัจจุบัน (King, 1994; Pate, et al., 1995) ช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีแรงจูงใจออกกำลังกายมากขึ้น โดยช่วยลดอุปสรรคการออกกำลังกายที่มีรูปแบบที่ต้องใช้เครื่องมือ มีการวางแผนและสถานที่ โดยการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบสามารถปฏิบัติให้ผสมผสานไปกับการทำกิจวัตรประจำวัน ดังนั้นรูปแบบการออกกำลังกายที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในปัจจุบันจึงเปลี่ยนจากการออกกำลังกายที่มีรูปแบบมาเป็นการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ (Conn, 1998) อย่างไรก็ตามถ้าผู้สูงอายุสามารถออกกำลังกายได้ทั้งที่มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบเป็นกิจกรรมที่มีผลดีสูงสุดต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ (Allison และ Keller, 1997) ดังนั้นแนวโน้มการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพฤติกรรมการออกกำลังกายควรพิจารณาการออกกำลังกายทั้งสองรูปแบบ

ถึงแม้ว่ามีรายงานการวิจัยพบว่า การออกกำลังกายมีประโยชน์ต่อสุขภาพ แต่มีผู้สูงอายุจำนวนมากที่มีพฤติกรรมไม่เคลื่อนไหวออกแรงหรือไม่ออกกำลังกาย โดยเฉพาะผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า มีการเคลื่อนไหวออกแรงในระดับต่ำ (Inpang, 1999) จากการศึกษาพบว่า การออกแรงทำกิจกรรมและการออกกำลังกายจะลดลงเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น (Dishman, 1994) ซึ่งมีผลทำให้เกิดโรคหรือภาวะที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวน้อยหรือออกกำลังกายน้อย (Hypokinetic diseases/conditions) ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมออกกำลังของผู้สูงอายุจึงเป็นการศึกษาที่สำคัญในการทำนายพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร

แบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพของเพนเดอร์ (Pender, 1996) เป็นแบบจำลองทางการพยาบาลที่อธิบายปรากฏการณ์พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม และเป็นการกระทำที่มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดสุขภาพแบบองค์รวม การทดสอบแบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพของเพนเดอร์โดยการศึกษาวิจัยกลุ่มประชากรทุกช่วงวัยที่มีสุขภาพดีและเจ็บป่วย เพื่อทำนายพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ นอกจากนี้แบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพได้ระบุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ โดยเฉพาะปัจจัยทั้งด้านบุคคล สิ่งแวดล้อมและพฤติกรรม ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีผลต่อการเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ

เนื่องจากองค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุมีน้อย โดยเฉพาะความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเกิดแรงจูงใจการออกกำลังกายและการทดสอบแบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพซึ่งเป็นแบบจำลองทางการพยาบาล ดังนั้นการวิจัยเกี่ยวกับแบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุโดยใช้แบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพของเพนเดอร์ (Pender, 1996) จึงเป็นสิ่งสำคัญ ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยช่วยให้พยาบาลเข้าใจอิทธิพลของปัจจัยทั้งโดยตรงและโดยอ้อมที่มีผลต่อพฤติกรรมออกกำลังกายของผู้สูงอายุ ในการศึกษาครั้งนี้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การสนับสนุนทางสังคม การรับรู้สมรรถนะแห่งตน การรับรู้อุปสรรค และเจตจำนงต่อแผนการทำกิจกรรมซึ่งปัจจัยเหล่านี้ ได้มีการวิจัยพบว่า มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยแบบจำลองการออกกำลังกายที่มีรูปแบบและการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ ในแบบจำลองการออกกำลังกายที่มีรูปแบบ ประกอบด้วยตัวทำนายดังนี้ การสนับสนุนทางสังคมด้านการออกกำลังกาย การรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกาย การรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกาย ขณะที่เจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายเป็นตัวแปรคั่นกลาง (Intervening variable) ส่วนแบบจำลองการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ ประกอบด้วยปัจจัยเช่นเดียวกับแบบจำลองการออกกำลังกายที่มีรูปแบบ ข้อค้นพบจากการทดสอบแบบจำลองเชิงสาเหตุทั้งสองแบบจำลองช่วยอธิบายและทำนายพฤติกรรมออกกำลังกายของผู้สูงอายุ และการจัดโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพที่ช่วยให้ผู้สูงอายุออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบจำลองเชิงสาเหตุที่อธิบายพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ ประกอบด้วยแบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมที่มีรูปแบบและแบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่มีรูปแบบ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมด้านการออกกำลังกาย การรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกาย การรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกายและเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายกับพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ

กรอบแนวคิดการวิจัย

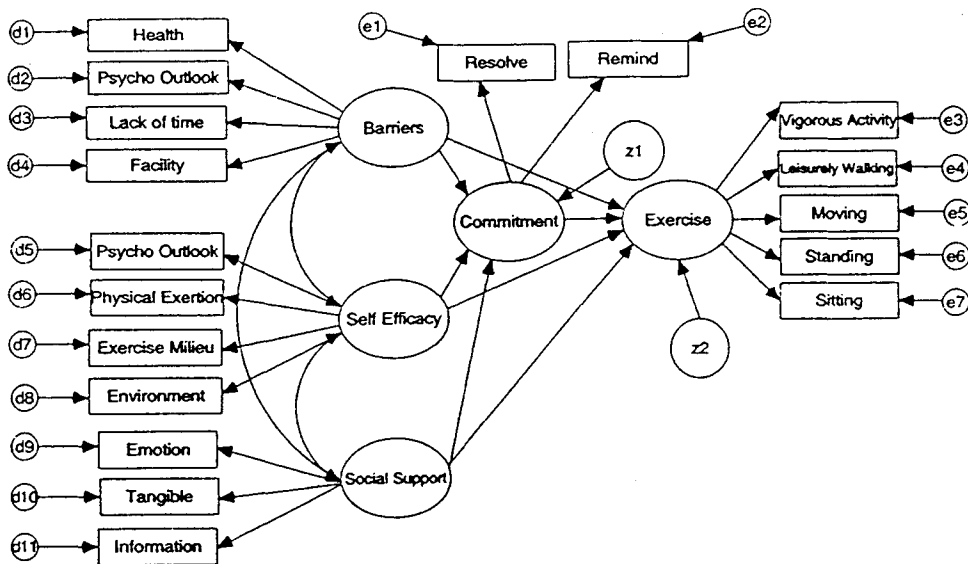

Figure 1 : A Causal Model of Exercise Behavior of the Elderly

สมมติฐานการวิจัย

1. เจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายมีอิทธิพลโดยตรงในทิศทางบวกต่อพฤติกรรมออกกำลังกายของผู้สูงอายุ
2. การสนับสนุนทางสังคมด้านการออกกำลังกายมีอิทธิพลโดยตรงในทิศทางบวกต่อพฤติกรรมออกกำลังกายของผู้สูงอายุ และมีอิทธิพลโดยอ้อมต่อพฤติกรรมออกกำลังกายโดยผ่านเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย
3. การรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกายมีอิทธิพลโดยตรงในทิศทางลบต่อพฤติกรรมออกกำลังกายของผู้สูงอายุ และมีอิทธิพลโดยอ้อมต่อพฤติกรรมออกกำลังกายโดยผ่านเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย
4. การรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกายมีอิทธิพลโดยตรงในทิศทางบวกต่อพฤติกรรมออกกำลังกายของผู้สูงอายุ และมีอิทธิพลโดยอ้อมต่อพฤติกรรมออกกำลังกายโดยผ่านเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบ Cross-sectional study เพื่อพัฒนาและทดสอบแบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมออกกำลังกายของผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรในการศึกษาค้างครั้งนี้คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปพักอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ในชุมชนที่เป็นเขตรับผิดชอบของศูนย์บริการสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร จำนวน 300 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. แบบวัดการสนับสนุนทางสังคมด้านการออกกำลังกาย ซึ่งดัดแปลงมาจากแบบวัดการสนับสนุนทางสังคมด้านออกกำลังกายที่สร้างขึ้นโดยเพนเดอร์ (Pender, 1996) ลักษณะคำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 4 ช่วง แบบวัดการสนับสนุนทางสังคมด้านการออกกำลังกายได้ดัดแปลงให้สอดคล้องกับพฤติกรรมออกกำลังกายทั้งที่มีรูปแบบและที่ไม่มีรูปแบบ และได้ตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา และหาความเชื่อมั่นของแบบวัดโดยได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นสำหรับแบบวัดการสนับสนุนทางสังคมด้านการออกกำลังกายที่มีรูปแบบ เท่ากับ .89 และแบบวัดการสนับสนุนทางสังคมด้านการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ เท่ากับ .83

2. แบบวัดการรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกาย ซึ่งดัดแปลงมาจากแบบวัดการรับรู้อุปสรรคด้านออกกำลังกายที่สร้างขึ้นโดยเพนเดอร์ (Pender, 1996) ประกอบด้วยข้อคำถามที่มีลักษณะคำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ช่วง แบบวัดการรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกายได้ดัดแปลงให้สอดคล้องกับพฤติกรรมออกกำลังกายทั้งที่มีรูปแบบและที่ไม่มีรูปแบบ และได้ตรวจสอบความตรงทางเนื้อหา และหาความเชื่อมั่นของแบบวัดโดยได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นสำหรับแบบวัดการรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกายที่มีรูปแบบ เท่ากับ .88 และแบบวัดการรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ เท่ากับ .91

3. แบบวัดการรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกาย ซึ่งดัดแปลงมาจากแบบวัดการรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านออกกำลังกายที่สร้างขึ้นโดยเพนเดอร์ (Pender, 1996) ประกอบด้วยข้อคำถามที่มีลักษณะคำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ช่วง แบบวัดการรับรู้สมรรถนะด้านการออกกำลังกายได้ดัดแปลงให้สอดคล้องกับพฤติกรรมออกกำลังกายทั้งที่มีรูปแบบและที่ไม่มีรูปแบบ และได้ตรวจสอบความตรงทางเนื้อหา และหาความเชื่อมั่นของแบบวัดโดยได้ค่า

สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นสำหรับแบบวัดการรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกายที่มีรูปแบบเท่ากับ .92 และแบบวัดการรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบเท่ากับ .93

4. แบบวัดเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย ซึ่งดัดแปลงมาจากแบบวัดเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายที่สร้างขึ้นโดยเพนเดอร์ (Pender, 1996) ประกอบด้วยข้อคำถามที่มีลักษณะคำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 3 ช่วง แบบวัดการเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายได้ดัดแปลงให้สอดคล้องกับพฤติกรรมออกกำลังกายทั้งที่มีรูปแบบและที่ไม่มีรูปแบบ และได้ตรวจสอบความตรงทางเนื้อหา และหาความเชื่อมั่นของแบบวัดโดยได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นสำหรับแบบวัดการรับรู้เจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายที่มีรูปแบบ เท่ากับ .88 และแบบวัดเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ เท่ากับ .78

5. แบบวัดพฤติกรรมออกกำลังกาย การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสำรวจกิจกรรมทางกาย (Yale Physical Activity Survey : YPAS) (DiPietro, et al, 1993) ซึ่งพัฒนามาเพื่อประเมินการทำกิจกรรมทางกายของผู้สูงอายุ ประกอบด้วยข้อคำถามที่เป็นกิจกรรมที่ออกแรงในระดับมาก การเดินเล่น การเดินทำกิจกรรม การยืนทำกิจกรรมและการนั่งทำกิจกรรม กิจกรรมทั้งหมดครอบคลุมการออกกำลังกายทั้งที่มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบ มีลักษณะคำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 7 ช่วง และได้ตรวจสอบความตรงทางเนื้อหา และหาความเชื่อมั่นของแบบวัด เท่ากับ .87

การเก็บรวบรวมข้อมูลก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้แนะนำตัว อธิบายวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมทั้งขอความร่วมมือ นอกจากนี้ผู้วิจัยอธิบายเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะถูกเก็บเป็นความลับ และถูกนำเสนอเป็นรายกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างสามารถปฏิเสธหรือขอถอนตัวจากการเข้าร่วมการวิจัยได้ตลอดเวลา การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเรียงตามลำดับของตัวแปรในแบบจำลองการส่งเสริมสุขภาพของเพนเดอร์ ตามลำดับดังนี้ แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล แบบวัดการสนับสนุนทางสังคมด้านการออกกำลังกาย แบบวัดการรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกาย แบบวัดการรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกาย เจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย และแบบวัดพฤติกรรมออกกำลังกาย

การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS/PC และ LISREL

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุจำนวน 300 ราย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 60 และเพศชาย ร้อยละ 40 กลุ่มตัวอย่างมีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 60-87 ปี โดยมีอายุ

เฉลี่ย เท่ากับ 68.01 กลุ่มตัวอย่างมากกว่าร้อยละ 40 มีรายได้อยู่ในช่วง 0 - 2,500 บาทต่อเดือน รายได้เฉลี่ยเท่ากับ 4,478 บาทต่อเดือน และรายได้ส่วนใหญ่ได้มาจากบุตรหลาน คิดเป็น ร้อยละ 74.65 ด้านการศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็น ร้อยละ 60 และร้อยละ 22.30 ไม่ได้เรียนหนังสือ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวอย่างน้อย 1 โรค คิดเป็นร้อยละ 75 โรคประจำตัวและความเจ็บป่วยที่พบบ่อย 5 อันดับแรก ได้แก่ โรค ความดันโลหิตสูง อาการปวดหลัง โรคเบาหวาน โรคหัวใจและระดับไขมันในเลือดสูง สำหรับ พฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบ จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 59 ไม่ออกกำลังกาย และกลุ่มตัวอย่างออกกำลังกายที่ต้องออกแรงในระดับเบาและระดับปานกลาง กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ออกกำลังกายแบบยืดเหยียดกล้ามเนื้อ คิดเป็นร้อยละ 38.40 กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 23 ออกกำลังกายคนเดียวและร้อยละ 16.70 ออกกำลังกายกับเพื่อน สำหรับสถานที่ออกกำลังกาย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมากกว่าร้อยละ 37 ชอบออกกำลังกายที่บ้าน และร้อยละ 36.57 ออกกำลังกายที่ชมรมผู้สูงอายุ ส่วนพฤติกรรมออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่ม ตัวอย่างออกแรงทำกิจกรรมหรือออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบที่มีความแรงของกิจกรรมในระดับเบา และระดับปานกลาง กิจกรรมที่ทำ ได้แก่ การทำงานบ้าน งานอาสาสมัคร การดูแลบุตรหลานและ คนเจ็บป่วยในบ้าน การประกอบอาชีพ และการทำสวน เป็นต้น

2. ผลการวิเคราะห์แบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมออกกำลังกายโดยใช้โปรแกรม LISREL

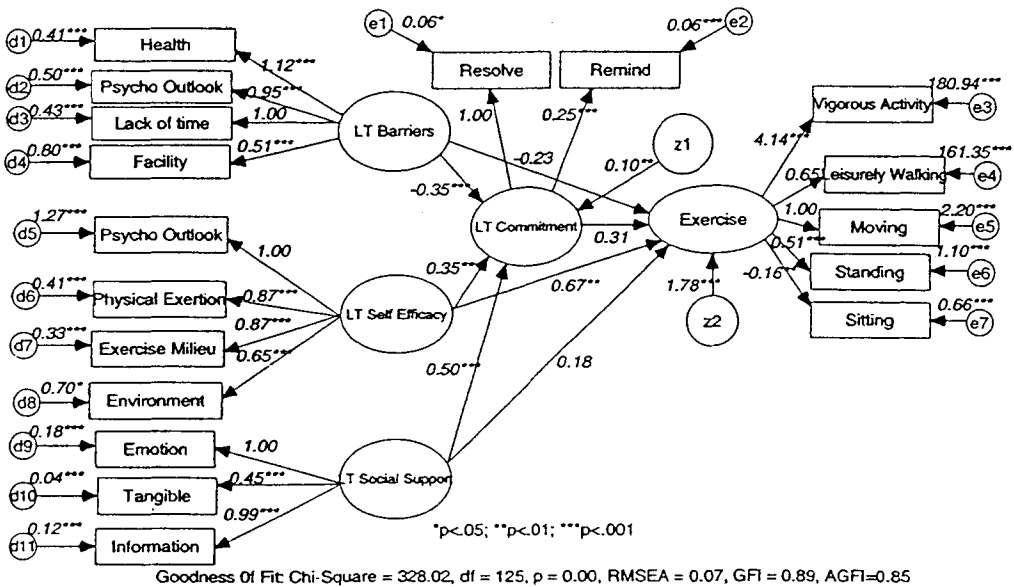

Figure 2 : A Hypothesized Model of Leisure-time Exercise Behavior

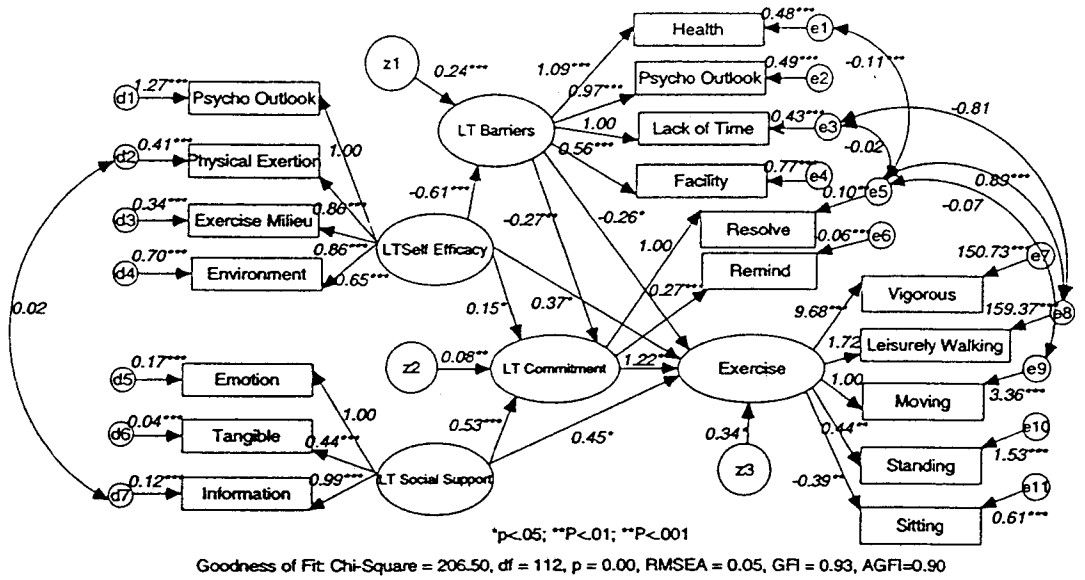

Figure 3 : A Modified Model of Leisure-time Exercise Behavior

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์แยกสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแบบจำลองเต็มรูปของพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบ

Affected Variables	CF			TPA		
	TE	IE	DE	TE	IE	DE
Chi-Square(χ^2) = 328.02, df=125, p=0.00, GFI=0.89, AGFI=0.85, RMSEA=0.07						
SSF	0.50***	-	0.50***	0.53	0.36	0.18
BF	-0.35***	-	-0.35***	-0.63	-0.40	-0.23
SEF	0.13***	-	0.13***	0.70**	0.04	0.66**
CF	-	-	-	0.31	-	0.31
Structural equation fit	R ² = 0.80			R ² = 0.18		

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์แยกสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแบบจำลองที่ปรับแก้ของพฤติกรรม
ออกกำลังกายที่มีรูปแบบ

Affected Variables	BF			CF			TPA		
Causal Variables	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE
Chi-Square(χ^2) = 206.50, df=112, p=0.00, GFI=0.93, AGFI=0.90, RMSEA=0.05									
SSF	-	-	-	0.53***	-	0.53***	0.97*	0.52*	0.45*
BF	-	-	-	-0.27**	-	-0.27**	-0.86	-0.60*	-0.26*
SEF	-0.61***	-	-0.61***	0.32***	0.17*	0.15*	0.39*	0.03	0.36*
CF	-	-	-	-	-	-	1.22*	-	1.22*
Structural equation fit	R ² = 0.72			R ² = 0.81			R ² = 0.52		

* p < .05; ** p < .01; ***p < .001

Note: GFI = Goodness of fit index, AGFI= Adjusted goodness of fit index

RMSEA = Root mean square error of approximation,

TE = ผลรวมอิทธิพล, IE = อิทธิพลทางอ้อม, DE = อิทธิพลทางตรง

SSF = การสนับสนุนทางสังคมด้านออกกำลังกายที่มีรูปแบบ

BF = การรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกายที่มีรูปแบบ

SEF = การรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกายที่มีรูปแบบ

CF = เจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายที่มีรูปแบบ

TPA = พฤติกรรมออกกำลังกาย

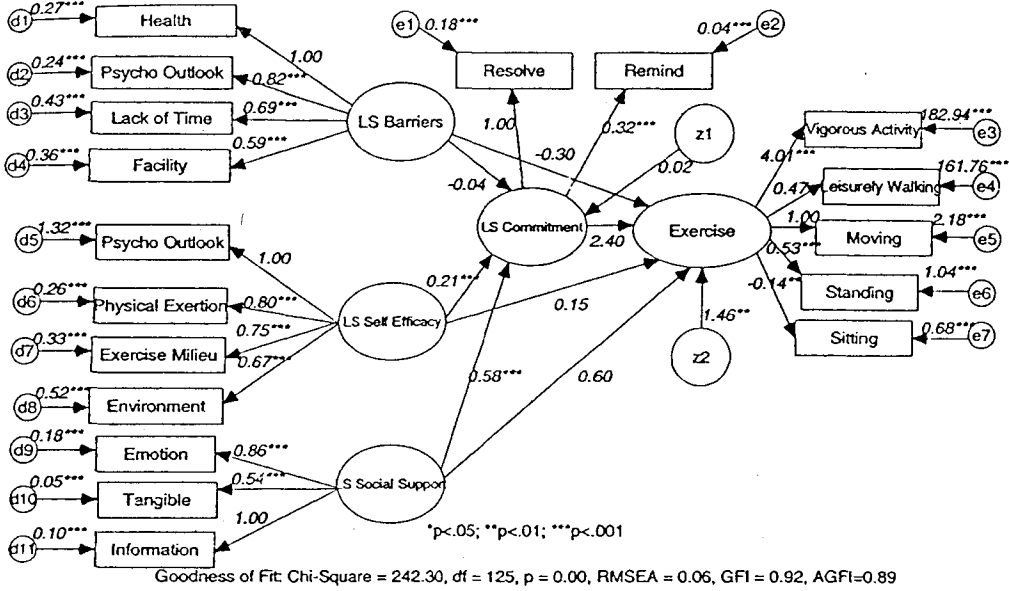

Figure 4 : A Hypothesized Model of Lifestyle Exercise Behavior

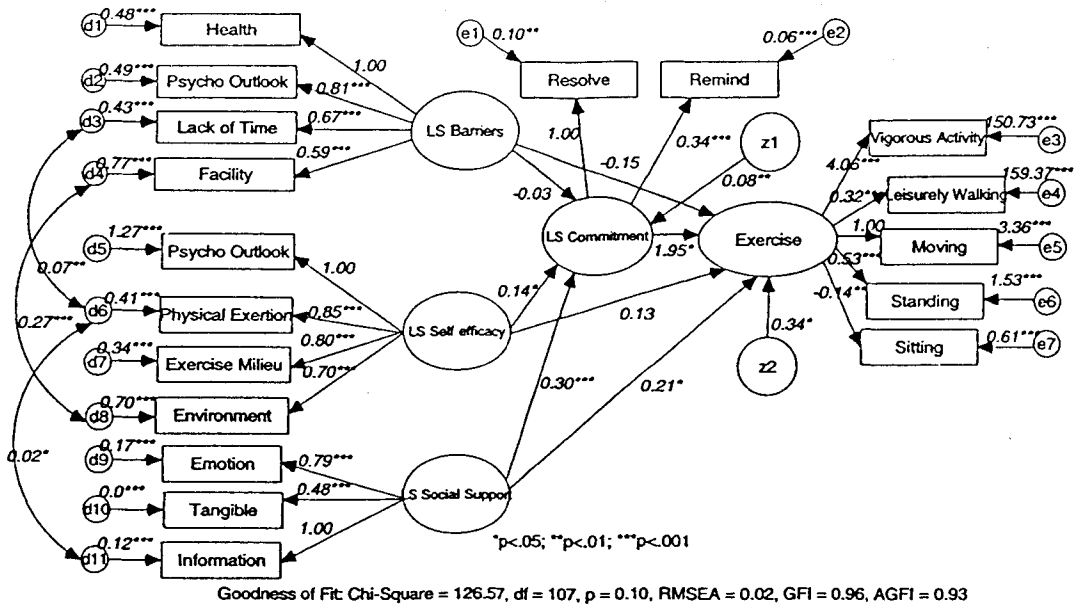

Figure 5 : A Modified Model of Lifestyle Exercise Behavior

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์แยกสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแบบจำลองเต็มรูปของพฤติกรรม
ออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ

Affected Variables	CIF			TPA		
	TE	IE	DE	TE	IE	DE
chi-square (χ^2) = 242.30, df=125, p=0.00, GFI=0.92, AGFI = 0.89, RMSEA=0.06						
SSIF	0.58***	-	0.58***	1.39*	0.79	0.60
BIF	-0.04	-	-0.04	-0.39	-0.09	-0.30
SEIF	0.21***	-	0.21***	0.51*	0.36	0.15
CIF	-	-	-	2.40	-	2.40
Structural equation fit		R ² = 0.83			R ² = 0.33	

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์แยกสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแบบจำลองปรับแก้ของพฤติกรรม
ออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ

Affected Variables	CIF			TPA		
	TE	IE	DE	TE	IE	DE
Chi-square(χ^2) = 126.57, df=107, p=0.10, GFI=0.96, AGFI=0.93, RMSEA=0.02						
SSIF	0.30***	-	0.30***	0.58*	0.37*	0.21*
BIF	-0.03***	-	-0.03***	-0.21	-0.06	-0.15
SEIF	0.14*	-	0.14*	0.39*	0.26*	0.13
CIF	-	-	-	1.95*	-	1.95*
Structural equation fit		R ² = 0.84			R ² = 0.32	

Note : * p<.05; ** p < .01; ***p < .001

Note : GFI = Goodness of fit index, AGFI= Adjusted goodness of fit index

RMSEA = Root mean square error of approximation,

TE = ผลรวมอิทธิพล, IE = อิทธิพลทางอ้อม, DE = อิทธิพลทางตรง

SSIF = การสนับสนุนทางสังคมด้านออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ

BIF = การรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ

SEIF = การรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ

CIF = เจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ

TPA = พฤติกรรมออกกำลังกาย

2.1 แบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลอิทธิพลเชิงสาเหตุของพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบด้วยโปรแกรมลิสเรล ในแบบจำลองเต็มรูป (รูปที่ 2) พบว่า แบบจำลองยังไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าไคสแควร์ (χ^2) เท่ากับ 328.02, $p = .000$ ที่องศาอิสระ (df) เท่ากับ 125 ดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยของเศษ (RMSEA) เท่ากับ .07 และดัชนีระดับความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 0.89 และดัชนี AGFI เท่ากับ 0.85 (ตารางที่ 1) ดังนั้นผู้วิจัยได้ปรับแบบจำลองตามดัชนี MI (Modification indices) และเพิ่มเส้นทางอิทธิพลระหว่างตัวแปรการรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกายไปยังตัวแปรการรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกาย ผลการทดสอบความกลมกลืนของแบบจำลองที่ปรับแล้ว (รูปที่ 3) พบว่า แบบจำลองที่ปรับแล้วสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีขึ้นกว่าแบบจำลองเต็มรูป โดยมีค่าไคสแควร์ (χ^2) เท่ากับ 206.50, $p = .000$ ที่องศาอิสระ (df) เท่ากับ 112 ดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยของเศษ (RMSEA) เท่ากับ .05 และดัชนีระดับความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 0.93 และดัชนี AGFI เท่ากับ 0.90 (ตารางที่ 2)

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของแบบจำลองการออกกำลังกายที่มีรูปแบบ พบว่า การรับรู้อุปสรรคด้านออกกำลังกายมีอิทธิพลทางตรงต่อเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = -0.27, p < .05$) เส้นทางจากการรับรู้อุปสรรคด้านออกกำลังกายมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = -0.26, p < .05$) เส้นทางจากการรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านออกกำลังกายมีอิทธิพลทางตรงต่อการรับรู้อุปสรรคด้านออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = -0.61, p < .05$) เส้นทางจากการสนับสนุนทางสังคมด้านออกกำลังกายมีอิทธิพลทางตรงต่อเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.53, p < .05$) เส้นทางจากการสนับสนุนทางสังคมด้านออกกำลังกายมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.45, p < .05$) และเส้นทางจากการรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านออกกำลังกายมีอิทธิพลทางตรงต่อเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.15, p < .05$) (ดังตารางที่ 2)

2.2 แบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลอิทธิพลเชิงสาเหตุของพฤติกรรมออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ ด้วยโปรแกรมลิสเรลในแบบจำลองเต็มรูป (รูปที่ 4) พบว่า แบบจำลองมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าไคสแควร์ (χ^2) เท่ากับ 242.30, $p = .000$ ที่องศาอิสระ (df) เท่ากับ 125 ดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยของเศษ (RMSEA) เท่ากับ .06 และดัชนีระดับความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 0.92 และดัชนี AGFI เท่ากับ 0.89 (ตารางที่ 3) อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้ปรับแบบจำลองตาม

ดัชนี MI (Modification indices) (รูปที่ 5) พบว่า แบบจำลองที่ปรับแล้วสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีกว่าแบบจำลองเต็มรูป โดยมีค่าไคสแควร์ (χ^2) เท่ากับ 126.57 , $p = .10$ ที่องศาอิสระ (df) เท่ากับ 107 ดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยของเศษ (RMSEA) เท่ากับ .02 และดัชนีระดับความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 0.96 และดัชนี AGFI เท่ากับ 0.93 (ตารางที่ 4)

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของแบบจำลองการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบพบว่า เส้นทางการสนับสนุนทางสังคมด้านออกกำลังกายมีอิทธิพลทางตรงต่อเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.30, p < .001$) เส้นทางการเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 1.95, p < .05$) เส้นทางการรับรู้สมรรถนะแห่งตนมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมออกกำลังกายโดยผ่านเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.26, p < .05$) เส้นทางการสนับสนุนทางสังคมด้านออกกำลังกายมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.21, p < .05$) และเส้นทางการสนับสนุนทางสังคมด้านออกกำลังกายมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมออกกำลังกาย โดยผ่านเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.37, p < .05$)

การอภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยประกอบด้วย การอภิปรายแบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบกับพฤติกรรมออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ และการอภิปรายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามสมมติฐานการวิจัยครั้งนี้

การอภิปรายแบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมออกกำลังกาย

เมื่อพิจารณาความสอดคล้องของแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่าแบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบที่ปรับแก้แล้ว มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีกว่าแบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบที่ปรับแก้แล้ว อย่างไรก็ตามแบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมออกกำลังกายทั้งสองยังคงต้องมีการทดสอบเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบจำลองต่อไป สำหรับความสามารถของแบบจำลองในการทำนายพฤติกรรมผู้สูงอายุในบริบทสังคมไทย พบว่า แบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบสามารถทำนายพฤติกรรมออกกำลังกายของผู้สูงอายุในระดับปานกลาง ($R^2 = .52$) ส่วนแบบจำลองเชิงสาเหตุของพฤติกรรมออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบสามารถทำนายพฤติกรรมออกกำลังกายของผู้สูงอายุได้น้อยกว่า ($R^2 = .32$) เนื่องจากงานวิจัยที่ศึกษาปรากฏการณ์ออกกำลังกายโดยใช้โมเดลส่งเสริมสุขภาพของเพนเดอร์ (Pender, 1996) ส่วนใหญ่มุ่งทดสอบโมเดล

พฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบและมีการพัฒนาแบบวัดที่เหมาะสมกับพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาอำนาจการทำนายของทั้งสองแบบจำลองพฤติกรรมออกกำลังกายทั้งสองมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยที่ผ่านมา (Pender, 1996)

การอภิปรายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุพฤติกรรมออกกำลังกาย

ความสัมพันธ์ทางตรงระหว่างเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายกับพฤติกรรมออกกำลังกาย

ผลการวิจัยแบบจำลองพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบและแบบจำลองพฤติกรรมออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ พบว่า เจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายมีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวกต่อพฤติกรรมออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 1.22, p < .05$) และ ($\beta = 1.95, p < .05$) ตามลำดับ ดังนั้นผู้สูงอายุที่มีระดับเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายในระดับสูงมีพฤติกรรมการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมา (Fuchs, 1996) เนื่องจากการกำหนดเจตจำนงเป็นกระบวนการด้านการคิดริเริ่มที่มีจุดมุ่งหมายในการได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติพฤติกรรม (Dzewaltowski, 1994) โดยเฉพาะประโยชน์ที่ผู้สูงอายุได้รับจากการออกกำลังกาย ทำให้เกิดแรงจูงใจในการกำหนดวิธีการต่าง ๆ และมีความตั้งใจสูงในการปฏิบัติพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

ความสัมพันธ์ทางตรงระหว่างการสนับสนุนทางสังคมด้านออกกำลังกายกับพฤติกรรมออกกำลังกาย

ผลการวิจัยแบบจำลองพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบและแบบจำลองพฤติกรรมออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ พบว่า การสนับสนุนทางสังคมด้านการออกกำลังกายมีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวกต่อพฤติกรรมออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.45, p < .05$) และ ($\beta = 0.21, p < .05$) ตามลำดับ ดังนั้นผู้สูงอายุที่มีระดับการสนับสนุนทางสังคมสูงจึงมีพฤติกรรมการออกกำลังกายในระดับสูง เนื่องจากการได้รับความช่วยเหลือโดยตรงจากครอบครัวและเพื่อน ทำให้ผู้สูงอายุรับรู้ว่าคุณเองได้รับการช่วยเหลือ ดูแลด้านสิ่งของ อาหารและข้อมูลข่าวสารด้านการออกกำลังกายที่เพียงพอ (Nies et al, 1998) ช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ สร้างแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุเกิดการยอมรับและปฏิบัติพฤติกรรมออกกำลังกายที่สม่ำเสมอ (Duncan และ McAuley, 1993)

ความสัมพันธ์ทางอ้อมระหว่างการสนับสนุนทางสังคมด้านออกกำลังกายกับพฤติกรรมออกกำลังกาย โดยผ่านเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย

แบบจำลองพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบและแบบจำลองพฤติกรรมออกกำลังกายที่

ไม่มีรูปแบบ พบว่า การสนับสนุนทางสังคมด้านการออกกำลังกายมีอิทธิพลทางอ้อมในทิศทางบวกต่อพฤติกรรมออกกำลังกาย โดยผ่านเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.52, p < .001$) และ ($\beta = 0.37, p < .001$) ตามลำดับ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมออกกำลังกายทั้งสองแบบจำลอง ไม่ได้เกิดจากปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมด้านการออกกำลังกายเพียงปัจจัยเดียว แต่เจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายยังเป็นปัจจัยอีกตัวหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมออกกำลังกายด้วยเช่นกัน โดยทำหน้าที่เป็นตัวแปรคั่นกลางระหว่างการสนับสนุนทางสังคมด้านการออกกำลังกายกับพฤติกรรมออกกำลังกาย โดยการสนับสนุนทางสังคมเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความตั้งใจและกำหนดกลวิธีในการออกกำลังกาย เพื่อให้มีการปฏิบัติพฤติกรรมออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ (Fuchs, 1996)

ความสัมพันธ์ทางตรงระหว่างการรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกายกับพฤติกรรมออกกำลังกาย

ผลการวิจัยในแบบจำลองพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบ พบว่า การรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกายมีอิทธิพลทางตรงในทิศทางลบต่อพฤติกรรมออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = -0.26, p < .05$) เนื่องจากกระบวนการโปรแกรมการออกกำลังกายที่มีรูปแบบในระยะแรก เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกปวดเมื่อย เป็นกิจกรรมที่ยากในการปฏิบัติ ต้องวางแผนจัดเวลา มีโอกาสได้รับบาดเจ็บจากการออกกำลังกาย และต้องใช้ความพยายามในการออกกำลังกายตามความแรง ความถี่ ระยะเวลาของกิจกรรม (King, 1994, Laitakari, et al., 1996) อุปสรรคเหล่านี้มีผลให้ผู้สูงอายุออกกำลังกายไม่สม่ำเสมอ ดังนั้นการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบจึงเป็นกิจกรรมที่ไม่สามารถผสมผสานไปกับกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุได้ ส่วนแบบจำลองพฤติกรรมออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ พบว่า การรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกายมีอิทธิพลทางตรงในทิศทางลบต่อพฤติกรรมออกกำลังกาย อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = -0.15, p > .05$) เนื่องจากกิจกรรมของการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบเป็นกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติให้ผสมผสานไปในชีวิตประจำวัน หรือเป็นการออกกำลังกายที่ปฏิบัติจนเป็นนิสัย ไม่จำเป็นต้องใช้ทักษะและสิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือสำหรับการออกกำลังกาย (Laitakari, et al., 1996) ซึ่งความพึงพอใจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออกกำลังกายชนิดนี้มากกว่าการรับรู้อุปสรรคจากการออกกำลังกาย (Aarts et al, 1997) ดังนั้นการรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบจึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมออกกำลังกาย อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ความสัมพันธ์ทางอ้อมระหว่างการรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกายกับพฤติกรรมออกกำลังกาย โดยผ่านเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย

ผลการวิจัยในแบบจำลองของพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบ พบว่า การรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกายมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมออกกำลังกายโดยผ่านเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = -0.60, p < .05$) ดังนั้นทั้งการรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกายและเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายจึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมออกกำลังกาย เนื่องจากการออกกำลังกายที่มีรูปแบบเป็นกิจกรรมที่ไม่สามารถผสมผสานให้เข้ากับชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุได้ เป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความรู้ ทักษะและความตั้งใจสูงในการปฏิบัติ ทำให้ผู้สูงอายุมักจะไม่ได้เกิดแรงจูงใจในการกำหนดแผนการออกกำลังกาย (Nies et al, 1998) และมีผลทำให้ผู้สูงอายุปฏิบัติพฤติกรรมออกกำลังกายหรือออกกำลังกายไม่สม่ำเสมอ ผลการวิจัยในแบบจำลองของพฤติกรรมออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ พบว่า การรับรู้อุปสรรคด้านการออกกำลังกายมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมออกกำลังกายโดยผ่านเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = -0.06, p > .05$) เนื่องจากการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวันซึ่งปฏิบัติมาเป็นระยะเวลานานจนกลายเป็นนิสัย เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติไม่ยาก ไม่จำเป็นต้องใช้ความตั้งใจสูงในการปฏิบัติหรือไม่จำเป็นต้องมีการวางแผนหรือจัดตารางเวลา ดังนั้นผู้สูงอายุปฏิบัติพฤติกรรมออกกำลังกายชนิดนี้ได้โดยอัตโนมัติ (Locke และ Latham, 1990)

ความสัมพันธ์ทางตรงระหว่างการรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกายกับพฤติกรรมออกกำลังกาย

ผลการวิจัยในแบบจำลองของพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบ พบว่า การรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกายมีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวกต่อพฤติกรรมออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.36, p < .05$) เนื่องจากลักษณะของกิจกรรมการออกกำลังกายที่มีรูปแบบต้องใช้ความพยายามตามระดับความแรง ระยะเวลา และความถี่ของกิจกรรม และเป็นกิจกรรมที่ต้องมีการจัดตารางเวลา วางแผนการออกกำลังกาย แต่ถ้าผู้สูงอายุมีความเชื่อว่าตนเองสามารถออกกำลังกายที่มีรูปแบบได้ภายใต้อุปสรรคดังกล่าว ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ (McAuley, 1992) สำหรับผลการวิจัยในแบบจำลองของพฤติกรรมออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ พบว่า การรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกายมีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวกต่อพฤติกรรมออกกำลังกาย อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.13, p > .05$) เนื่องจากลักษณะของกิจกรรมไม่ยุ่งยาก ไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องมือพิเศษ เป็นกิจกรรมที่เอื้อต่อการปฏิบัติใน

ทุกเวลา และสถานที่ นอกจากนี้เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติจนเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน ดังนั้นผู้สูงอายุไม่จำเป็นต้องอาศัยการรับรู้สมรรถนะแห่งตนซึ่งเป็นกระบวนการคิดรู้ในการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติพฤติกรรมออกกำลังกาย

ความสัมพันธ์ทางอ้อมระหว่างการรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกายกับพฤติกรรมออกกำลังกายโดยผ่านเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย

ผลการวิจัยในแบบจำลองของพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบ พบว่า การรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกายมีอิทธิพลทางอ้อมกับพฤติกรรมออกกำลังกายโดยผ่านเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.03, p > .05$) เจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายไม่สามารถเป็นตัวแปรคั่นกลางระหว่างการรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกายกับพฤติกรรมออกกำลังกาย เนื่องจากระยะของพฤติกรรมออกกำลังกายของผู้สูงอายุอาจอยู่ในระยะของพฤติกรรมที่ยั่งยืน (Maintenance phase) ปฏิบัติจนเป็นกิจวัตรประจำวัน ทำให้ผู้สูงอายุที่มีความมั่นใจในความสามารถออกกำลังกายภายใต้อุปสรรคต่าง ๆ และเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติพฤติกรรมออกกำลังกายได้โดยไม่ต้องมีความตั้งใจและวางแผนสร้างกลยุทธ์เพื่อจะให้มีพฤติกรรมออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ตรงข้ามกับผลการวิจัยในแบบจำลองของพฤติกรรมออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ พบว่า การรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านการออกกำลังกายมีอิทธิพลทางอ้อมกับพฤติกรรมออกกำลังกายโดยผ่านเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.26, p < .05$) เนื่องจากผู้สูงอายุที่มีความมั่นใจในความสามารถของตนเองในการปฏิบัติกิจกรรมออกกำลังกาย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวันทำให้ผู้สูงอายุเกิดเจตจำนงหรือสร้างพันธะสัญญาต่องานที่รับผิดชอบและความรับผิดชอบต่อครอบครัวของตนมีผลให้ผู้สูงอายุปฏิบัติพฤติกรรมออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบอย่างสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. พัฒนาโปรแกรมการออกกำลังกายที่มีรูปแบบสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมและการรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านออกกำลังกาย และลดอุปสรรคในการออกกำลังกาย รวมทั้งพัฒนาการปฏิบัติการพยาบาลที่ช่วยส่งเสริมเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกายซึ่งเป็นตัวแปรคั่นกลางของพฤติกรรมออกกำลังกาย ซึ่งโปรแกรมดังกล่าวจะทำให้เกิดความเข้าใจกระบวนการของพฤติกรรมออกกำลังกายของผู้สูงอายุมากขึ้น
2. พัฒนาโปรแกรมการออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน โดยพัฒนาการปฏิบัติการพยาบาลที่ส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคม การรับรู้สมรรถนะแห่งตนด้านออกกำลังกาย และเจตจำนงต่อแผนการออกกำลังกาย

3. ควรมีการนำแบบจำลองของพฤติกรรมออกกำลังกายที่มีรูปแบบและแบบจำลองของพฤติกรรมออกกำลังกายที่ไม่มีรูปแบบ ไปศึกษาในผู้สูงอายุกลุ่มอื่นต่อไป

4. ควรศึกษาวิจัยพฤติกรรมออกกำลังกายของผู้สูงอายุตามระยะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

บรรณานุกรม

วาสนา เกื้อนวงษ์. (2540). **พฤติกรรมการดูแลตนเองและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

Aarts, H. et al. (1997). Physical exercise habit: on the conceptualization and formation of habitual health behavior. **Health Education Research**, 12(3), 363-374.

Allison, M. and Keller, C. (1997). Physical activity in the early: Benefits and intervention strategies. **The Nursing Practitioner**, 22(8), 53-69.

Conn, V.S. (1998). Older women's beliefs about physical activity. **Public Health Nursing**. 15(5), 370-378.

Dishman, R. K. (1994). Motivating older adult to exercise. **Southern Medical Journal**, 87(5) supplement 1, s79-s82.

Dishman, R. K., Sallis, J. F. and Orenstrin, D. R. (1985). The determinants of physical activity and exercise. **Public Health Reports**, 100(2), 158-171.

Duncan, T. E. and McAuley, E. (1993). Social support and efficacy cognitions in exercise adherence: A latent growth curve analysis. **Journal of Behavioral Medicine**, 16(2), 199-217.

Dzewaltowski, D. A. (1994). Physical activity determinants : A social cognitive approach. **Medicine and Science in Sports and Exercise** 26(11): 1395-1399.

Fuchs, R. (1996). Causal model of physical exercise participation: testing the predictive power of the construct "pressure to change". **Journal of Applied Social Psychology**, 26(21), 1931-1960.

Inpang, M. (1999). **Exercise behaviors and barriers to exercise among the elderly in Kam phaeng Phet Province**. M.S.N. in Gerontological Nursing, Faculty of Graduate Studies. Chiang Mai University.

- King, A. C. (1994). Community and public health approaches to the promotion of physical activity. **Medicine and Science in Sports and Exercise** 26(11): 1405-1412.
- Laitakari, J. et al. (1996). Is long-term maintenance of health-related physical activity possible?: An analysis of concepts and evidence. **Health Education Research** 11(4): 463-477.
- Locke, E. A. and Latham, G. P. (1990). **A theory of goal setting & Task performance**. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- McAuley, E. (1992). The role of efficacy cognition in the prediction of exercise behavior in middle-aged adults. **Journal of Behavioral Medicine**, 15(1), 65-89.
- Nies, M. A. et al. (1998). Facilitators, barriers, and strategies for exercise in European American woman in the community. **Public Health Nursing** 15(4): 263-272.
- Pender, N. J. (1996). **Health promotion in nursing practice**. 3rd ed. Stamford: Appleton & Lange.
- Pate, R. R., et al. (1995). Physical activity and public health: A recommendation from the centers for disease control and prevention and the American college of sports and medicine. **The Journal of the American Medical Association**, 273(5), 402-407.
- Robergs, R. A. and Roberts, S. O. (1997). **Exercise Physiology: Exercise, Performance, and Clinical Application**. St. Louis: Mosby.
- WHO. (1998). **The world health report 1998: Life in the 21st century: A version for all**. Geneva: WHO.